

Platformtársadalom, adatosodás és a metrikusság dilemmái

(Kibertéri társadalom mint platform társadalom) Korábbi anyagomban a kibertéri társadalomról a „kibertéri” jelzővel a fizikai tér fölé emelkedő társadalmiságot akartam hangsúlyozni, mert ez a jellemző mutatja leginkább a társadalmi változások eddigi sok ezer éves történetében e változás páratlan mélységét, hisz eddig mindig csak a fizikai térben maradó társadalmiság módosult.* Ez a filozófiai-ontológiai szempontú megfogalmazás azonban e változás konkrétabb aspektusait kitolja a szemszögből, és így az épp erre koncentráló szociológiaelméleti elemzések jól felhasználhatók a kibertéri társadalmiság részleteinek megértésében. Három holland szerző 2018-ban „platform társadalom” („platform society”) címmel készített erről egy elemzést, és ebben az online kommunikációs platformokat állítják a középpontba, és valóban, a kibertérbe áttolódás közelebről az internet bázisán futó platformokon végbemenő tevékenységet jelenti. A holland szerzők konkrétabb szociológiai szemszöge jól a szem elé állítja az új társadalmiság eltérését a fizikai tér eddigi társadalmiságához képest.

A platform társadalom három fő mechanizmusban jelent eltérést, és ezek közül az első a „adatosodás” (*dataization*). Eddig az ember számára saját tevékenységének részletei csak az épp adott célra irányultságának keretei között voltak általa többé-kevésbé reflektáltak, tudatosan irányítottak, de a cselekvés után e részletek is jórészt elszálltak a tudatából. Am az online platformokon keresztüli cselekvések a kényszerű digitális rögzítés révén ott maradnak, és mind a tudatos tevékenységi részletek, mind azok, melyek nem is voltak tudottak a cselekvőnél, ám külső elemzések utólag fontos információkat tárnak fel ezekből motivációiról, érzelmi állapotairól, politikai véleményeiről, világnézeti nézeteiről, műveltségéről stb. A platformokon pedig a tevékenységeikkel egymással érintkezők, vagy csak párhuzamosan tevékenykedők százezreit és millióit együtt elemelve össztársadalmi folyamatokról bukkannak fel adatok, változási trendek, melyeket ezen összegződések nélkül eleve nem is lehetett volna észlelni.

Az adatosodás tehát a kibertéri vagy platform társadalmak adatokban feltárulkozását jelenti, és ezt a feltárulkozást, a milliárdnyi és billiónyi adat állandó feldolgozását és a folyamatok ezekből kiemelését egyre okosabb algoritmusok végzik a másodperc törtrésze alatt. A fizikai térből kiemelkedő társadalmak így az adatosodással az új terükben, a kibertérben az értelmi-tudatos mechanizmusok minden részletre való reflektálásával az egyéni, csoport- és össztársadalmi önreflexiót ezerszeresére növelik, és az addigi tompa, pislákoló értelemmel működésük helyett a kibomlott társadalmiság példányaivá válnak. (Csak zárójelben megjegyezve, kicsiben ezt a különbséget lehetett látni a felvilágosodás korától, amikor az írástudó elit jó néhány tagja állandó naplóírással az értelmi reflexió melletti életet kezdte élni a jórészt pusztá biológiai életre korlátozott paraszti és munkásélet helyett.) Ha a valóság egymásra épülő létrétegeiben a legfelső, az értelmi létréteg jelentette mindenkor a társadalmiság sajátlagos „anyagát”, akkor most az adatosodással és az ezzel létrejövő milliárdnyi állandó értelmi reflektálással a társadalmi tevékenységek eddig ismeretlen részleteire kiterjedéssel a társadalmi evolúció egyik legnagyobb ugrása

---

* Lásd Pokol Béla: Kibertéri gondolatok. Valóság, 2021/3. sz. 1–11. p.

zajlik a szemünk előtt. A kibertéri platform-társadalommá válás így szinte alig összehasonlítható az eddigi társadalmi evolúciós változásokkal, talán az írásbeliség létrejöttéhez mérhető csak a hordereje.

Persze azt már itt jelezni kell, hogy e kibomlott, milliárdnyi és trilliószoros társadalmi reflexió válhat egy totális állam ezer szempontú állandó megfigyelő gépezetévé éppúgy, mint a profit által hajtott globális tech gigantok minden embert megfigyelésévé. Vagy ezzel szemben az ettől részben megóvó társadalmiság részévé is, ahol az egyes ember sok mindent maga dönthet el arról, hogy mit enged magáról adatként tárolni és megőrizni. E verziók közül a mesterséges intelligenciára támaszkodó kínai állami kontroll az elsőre már létezik, a másodikra sajnálatos módon a mi nyugati világunk is a megvalósultságot mutatja a *Snowden* által nyilvánosságra hozott helyzetkép szerint, és a harmadik, az ideális még csak egy álom csupán, de bizakodjunk a realitásában.

A platform társadalom másik átfogó jellemzője, hogy az adatosodott tevékenységek – legalábbis a nyugati civilizációs kör társadalmában és az ellenőrzésük alá vont harmadik világbeli országokban – áruvá válnak, és egyes globális platformok egyrészt összekapcsolódnak (részben felvásárolják egymást!), hogy az adattömegük még értékesebb legyen, másrészt árulják a platformokon a felhasználók millióitól és milliárdjaitól megszerzett adatokat az ennek feldolgozására szabott algoritmusokkal együtt. Mivel egyre inkább minden a platformokon zajlik – hírmédia, oktatás, tudományos kutatás, művészeti tevékenység, kereskedelem stb. –, és pusztán a termelési folyamatok fizikai befejező része marad a robotok mellett a lecsökkent számú emberi tevékenységre, így marxi elméletek a PLATFORM KAPITALIZMUS elnevezést is megfogalmazták már az elmúlt években erre. Pedig a kibertéri platformokra áttolódás csak az elmúlt évben gyorsult fel igazán a világlárvány okozta kényszerű bezárkózás következtében.

Végül a holland szerzők által említett harmadik változási tendencia a platform társadalmakban a tevékenységek és termékek eddigi professzionális, zárt csoportokon belüli értékelésének háttérbe szorulása, és helyükre a tevékenységeket mint szolgáltatásokat igénybe vevők tömegeinek közvetlen értékelési mechanizmusai lépnek. A reputációt, presztízt, márkahierarchiát egyre inkább nem az adja más a jövőben, hogy egy zárt klikk miként minősíti egymást és a termékeket a szakértő korporációkon belül. (Lásd a tudományban akadémikusok egymást kooptálását a vazallusi kapcsolatokon keresztül, vagy a domináns színészklikkek utánpótlás-nevelésbe beengedési gyakorlatát itthon a „mi kutyánk kölyke” elv szigorú betartása alapján, és egyáltalán a „szakmaiság” szemérmetlen torzításait egy sor szektorban.)

Mindenesetre nehéz még átlátni a jelzett változások részleteit, hisz még ezek a filozófiai-ontológiai mélységű kérdéseknél részletesebb elemzések is korszakos változásokat jelentenek. De e változásoknak amúgy is még csak a kezdetén állunk, hisz az 5G, majd a 6G által hajtott mesterséges intelligencia a mainak a milliószorosára emeli ezekhez a technológiai alapokat, ez pedig még csak a következő tíz-tizenöt év fejleménye lesz.

(A metrikus társadalom dilemmái) Az 1980-as években a hosszabb tanulmányútjaim a német egyetemek bölcsészrészlegein egy meglepetéssel szolgáltak a versengés elítélését illetően. Az egyetemi kollégák és bölcsészdiákok között nem illet gólrá játszani a focit. Ugyanis jóindulatú mosolyok mellett elmagyarázták, hogy az olyan csúnya versengő szellemet hoz be a harmónia helyett, és egy igazi elitbölcsésznek ott már ezt nem kellett elmagyarázni, a vérében volt a versengésellenesség. A *Leistungsgesellschaft* (teljesítményorientált társadalom) mint a kapitalista torzulás ékes bizonyítéka volt védhetetlen

a legtöbbjük előtt. Igaz, a bölcsész- és társadalomtudományi szakokon a szigorú osztályzás is idegen volt ott épp emiatt, és egy hamburgi politológusprofesszor-ismerősöm – máskülönbén nagyon rendes ember – kissé elítélően jegyezte meg egyszer, hogy az egyetemük jogi karán még buktatnak is a jogászprofesszorok. Nem értettem ezzel egyet, és számomra torznak tűnt ez a tolerancia, mint ahogy azzal sem értettem egyet, hogy az itthoni egyetemeken is elkezdtek tiltani a '90-es évek végétől, hogy az évfolyamok és egyetemi csoportok osztályzatait kitegyük tájékoztatóként a tanszéki faliújságokra. A gyengébb eredményt elérők számára ugyanis ez kínos a többiek előtt, és ezért ez egy érzékeny adatnak és magánéleti kérdésnek megfogalmazva tiltásra került. Pedig az osztályzat nemcsak a tanulónak és a tanárnak mutatja meg, hogy milyen szinten áll a tanulásban, hanem a kollektíva egésze előtti presztízs sarkallja a jobb eredményre. Ennek egyetlen módja, ha a kollektíva tudja, hogy ki hol áll a teljesítményben, és ez alól csak a tényleg kisiskolás korban kell kivételt tenni, és megóvni a gyerekeket a társaik negatív értékelésétől. Számomra legalábbis az egész egyetemi teljesítményemre hatással volt, hogy a jogi karok első évi rettegett tárgyánál, a római jognál a kezdő negyedévi évfolyam szintű zárhelyi dolgozat első tíz értékeltje között a 250 főből Brósz professzor engem is név szerint felállított, mint egyik legjobbat. Ekkor tudtam meg magam számára is az értékemet a többiek között a legnehezebb tárgy felmérése kapcsán, és e nélkül az érzékeny adat nélkül maradhattam volna bizonytalanságban öt éven át. (Csak zárójelben megjegyezve, mint volt rockzenésznek, épp csak átlépve onnan az egyetemi világba, ez a bizonyosság nekem akkor a leginkább kellett.)

De az objektív összehasonlításból eredő átfogó értékelések ösztökélő hatásából kétször is profitáltam, és amikor 2008-ban központi utasításra az egyetemek kötelezték az oktatóikat, hogy a szokásos éves publikációs lista mellett – melyből igazán csak a nagy „grafománok” tűntek ki – a citációs listájukat is prezentálják, nagy volt a felzúdulás, és köztük én is morogtam. Az egyik egyetemem, az ELTE ezt még elszabotálta jó néhány évig, de az engedelmesebb vidékiek, köztük a Szegedi Tudományegyetem, ahol 1991-től szintén tanítottam, könyörtelenül bevasalták rajtunk ezt a kötelezettséget. Szerencsére ekkor már az internet révén a világ szemleli természetének nagy része könnyebben elérhető volt – nemcsak a keresőmotorok, hanem a könyvtári adatbázisok révén, és a nagy morgások után a nevemet beütve belekezdtem az engem idézők összegyűjtésébe. Nyolc-tíz tanulmányt és két kötetet megjelentettem már akkorra a magyaron kívül németül és angolul is, de az ezekre eső idézeteket soha nem próbáltam megkeresni, nem is tudtam a módját. Ekkor azonban meglepődve láttam, hogy egy-két német és angol nyelvű tanulmányomat a világ több nagy folyóiratában megidéztek, például az egyikre egy német szociológiai folyóiratban már 1990-ben megjelentetve több mint 60 idézetet kaptam. A magyar nyelvűekre természetesen csak itthon volt esély, ám a kis nyelvterület szűkös szakmai közösségei itt túl nagy számokat nem tudnak adni. Mindenesetre ez az új tudás aztán arra ösztönzött azóta, hogy az ütősebbnek gondolt tanulmányomat rögtön nekiálljak lefordítani, és valahol megjelentetni angol, német és esetleg spanyol nyelven is. Persze az idézetek megismerésén túl még fontosabb, hogy az ember így meg tudja ismerni írásainak hatását – továbbvitelét és kritikáit – az országhatárokon túl a világ tágabb kutató közösségeiben is. Az ember ül tudós magányában, olvas, dolgozik, tanulmányokat ír, publikál, és a néhány fős egyetemi környezetéből visszajelzőként lehetnek elképzelései, hogy mennyit is ér tudós munkája. Am itt egy sor elfogultság (ugye, kritizáld meg a tanszékvezetődet...) és politikai ellenségeskedés még ezt a kis egyetemi környezeti értékelést is bizonytalanná teszi. Ezzel szemben, ha a világ tágabb kutató-közössége személytelenül megidézve, értékelve/kritizálva mutat rá egyes meglátásod

erényeire és hátrányaira, akkor a tudós elmedíthet ezeken az értékeléseken. Egyáltalán, ha látja, hogy rezonál a világ egészének szintjén, az a legnagyobb jutalom, és így érdemes sok ezer oldalt átolvasni, feldolgozni, és új meglátásokat keresni. Mérhetőség és mérés nélkül mindez elmarad, és sem az egyéni teljesítő, sem az intézménye nem tudja, hogy ki mennyit is ér igazán.

A nyugati világban az újkor társadalmaiban a születési hierarchia helyett a meritokrácia, az érdemeken alapuló társadalmi rend ígérete együtt járt a demokrácia követelésével, és a meritokrácia, illetve a demokrácia az objektív mérésekre alapozottságot állítja a középpontba. Az utóbbi években felgyorsult tevékenység-átolódás az internetre és a fizikai térből a kibertérbe pedig ezt a mérési lehetőséget sokszorozta meg óriási módon. Egy amerikai szerzőpáros szerint 2005 és 2020 között 300-szorosára nőtt az interneten és kibertérben futó tevékenységek adathalmaza, és ma már egy átlag városi ember napi ötezer érintkezésben és érintésben hagy maga után digitális nyomokat és erről adatokat az interneten és a környezete okos dolgaiban, még ha erről nem is tud. Ezeket pedig az algoritmusok tömege másodpercek alatt összegzi, és adnak mind az egyes emberről, mind a nagy csoportjairól a viselkedésüket illető prognózisokat. Az ezekből adódó esetleges problémák az egyes ember túlzott mértékű ellenőrzési lehetőségéről ismertek, és ez ellen védekezni kell. Másrészt azonban az óriási mértékű adatosodás a meritokrácia, az érdemeken alapuló társadalomszerveződés felé való előrelépést is segítheti, és a metrikus társadalomnak (a méréseken alapuló társadalomnak) ezt a vonását kellene jobban kidomborítani a jövőben.

A metrikus társadalom a pusztán tapasztalaton alapuló egyéni megítélést átalakítja a mások közé beágyazott és az összes érintett egy közös indikátor mentén való mérésével. Ezzel a korábbi, összehasonlíthatatlan jegyek alapján létrejött hierarchiák leomlanak, és egyetlen jelzőléc melletti grádicsok szerinti hierarchia épül fel, mely pusztán mennyiségivé válik. Így a hierarchia alsó szintjére kerülő pontos számmal tudja látni, hogy mit és mennyit kell javítania, hogy ő kerüljön felülre. *Steffen Mau*, német szociológusprofesszor, a 2018-as „A metrikus társadalom” c. könyv szerzője alaposan végigveszi, hogy a metrikus társadalom az egyes tevékenységeken belüli összehasonlíthatóság mentén halad előre, ahol a széles körben elfogadott indikátorok jelzőszámai alapján épülnek fel az egyes tevékenységeket űzők csoportjain belüli hierarchiák. Ennek óriási versengést létrehozó hatása van, melynek révén az adott tevékenységi mező robbanásszerűen tud fejlődni. Összehasonlíthatóvá tétel, mérés, kompetíció és fejlődés – ez a metrikus társadalom alapja. Persze a német egyetemi bölcsészkörök góllelles focija, mint a teljesítményellenesség szimbóluma – ha ez még napjainkig is megmaradt náluk – ehhez nem jelent jó kiegészítést.

(A metrikus társadalom parazitái) Ha a társadalomban már bevetté vált a mérések által mutatott rangsorok szerinti orientálódás, akkor az emberek nagy része kerüli a lista alján levőket és a magas számokkal jónak értékelteket választja, legyen az kórház, egyetem, tv-csatorna, vagy egy politikai táboron belüli politikai párt, vagy akármi más. Így az egyes versengőknek amellet, hogy igyekezni kell jónak lenni, kéznél van még az a lehetőség is, hogy a mérési listákat és ezek létrehozóit veszik ellenőrzés alá, és ezzel úgy jelenítik meg magukat a nyilvánosság előtt, mint a csúcsmínőség produkálóit. Emlékezzünk az angol BBC vagy az amerikai CNN prezentálására a '90-es évek elején nálunk, mint a minőségi tömegmédiák mintáinak felmutatását, és ezzel nyomták az itteni tömegmédiát azok politikai értékeinek és sugalmazásainak elfogadására, míg az utóbbi években már vannak információk itthon is pl. a CNN legsötétebb politikai

manipulációiról, vagyis a tömegmédiások ideális funkcióitól a legtávolabbi üzelmek folytatásáról. Ennek ellenére, amíg uralni tudják a mérési adatok nyilvánosság előtti terjesztését az ebben érdekeltek, addig tetszés szerint tudnak visszaélni a mérésekbe és az ezek által adott reputációba vetett hittel, és a metrikus társadalom minőségi ígértét a visszajára tudják fordítani. A legrégebbi értékmérő, a pénz és ennek hamisítása mint előkép így itt is felbukkan, és a legkülönbözőbb mérési listák „hamispénzeit” produkálják e paraziták.

Talán még többen emlékeznek a 2014-es választásra készülődő balliberálisok neki-buzdulására az Orbán-kormány leváltására a Bajnai-féle Együtt párt megalakításakor, amikor a szinte semmiből előkerült pártocskát a baráti közvélemény-kutatók 14%-ra mérték már létrejötte után alig egy héttel. A mesterségesen az élre állított párt felé aztán megindult a balliberális aktivisták áramlása, és ezzel ez a hamisítás a ténylegesen legnagyobb balliberális erővé válást igyekezett biztosítani számukra. Persze a tényleges gyengeség hamar megmutatkozott, a közvélemény-kutatási büvészkedés csődöt mondott, és az egész összeomlott, de ez a mérésekkel manipulálás és a folyamatok ezek általi tetszőleges formálása azóta is létezik a politikában. A politológus Czeglédi Zoltán ennek minden valószínűség szerint jó ismerője lehet, mert a múltkoriban kissé keserűen panaszolta fel valamelyik baloldali online-portálon, hogy a baloldali küzdelmekben a Momentum feldarálása a tendenciózus közvélemény-kutatási „lefelé mérésekkel” is folyik, és a többoldalú intrikák mellett ez így is megy előre. (Most ne foglaljunk ebben állást, de a metrikusság parazitáinak e belső ismerője fontos tanú lehet most ennek felmutatásában.)

De a mérések tendenciózus politikai torzításai egész mozgalmak születésénél is bábáskodtak, és ezek közül talán a legdurvábbak az amerikai *Alfred Kinsey* a homoszexualitás gyakoriságot megadó méréseire vonatkoztak. A szexuális beállítottsága szerint biszexuális Kinsey a szexológiai kutatásait sokszor a munkatársai bevonásával lezajló gruppenszex gyakorlatokkal összekötve és ezeket lefilmezve végezte, és egyben a szexualitás felszabadítását is célul tűzte az 1940-es évek Amerikájában. E kutatásai eredményei kacsán aztán leszögezte, hogy az USA-ban a fehér férfiak legalább 37%-a szerzett valamilyen homoszexuális tapasztalatot a kamaszkora utáni években, és kb. tíz százalékuk tekinthető tartósan és kizárólag homoszexuális nemi kapcsolatban élőknek. A Rockefeller Alapítványtól kezdve egy sor politikai alapítvány támogatta lelkesen ezt a kutatómunkáját, és a mai homoszexuális és leszbikus mozgalmak ennek nyomán és erre támaszkova tudták a jelenlegi óriási politikai súlyukat elérni: „This figures shaped the development of the modern gay rights movement. Kinsey’s statistics helped make visible homosexuality as a minority group that could be organized politically” – írja egy 2019-es tanulmányában egy amerikai szerzőpáros. A Kinseyről szóló angolnyelvű wikipédia-tanulmányban persze utána lehet nézni, hogy milyen tendenciózus torzításokat fedeztek fel aztán a kutatók Kinsey munkamódszereiben és számodataiban, de a mai „genderstudies” ezeken alapuló tézisei csak nagy politikai bátorság mellett támadhatók. Gondoljunk csak arra, hogy hány politikus járt pórul az USA-ban és Nyugat-Európa néhány országában az elmúlt években, ha rásütötték a homofób jelzőt.

A metrikusság parazitái a tudományos reputációt mérő citációs indexek politikai formálásában is ott vannak, és legalábbis a társadalomtudományi szakokban a nagymértékben átpolitizálódott folyóiratok szerkesztőségeit megszálva az alkotmányjogi, politológiai, szociológiai, morálfilozófiai, világgazdasági stb. folyóiratok cikkeiket úgy engedik megjelentetni, ha azok bizonyos nézőpontokat és ebből implicite folyó politikai célokat alátámasztanak, vagy legalábbis nyíltan nem kérdőjeleznek meg. Az ezt szolgáló egyetemi

emberek, kutatók – sokszor a háttérben alapítványi pénzeléssel – aztán a rendszeresen egymást idéző tanulmányaikban, mint a citációs bajnokok nemzetközi hírű tudományos potentátként kapnak reklámot a baráti tv-csatornákon és sajtóban.

De a mérési listákat középpontba állító metrikus társadalomban törvényszerűen létrejöttek a legrosszabbakat kipellengérező mérési listák is – pontosabban szólva, csak a méréseket szervezők szerinti legrosszabbakat –, melyek sokszor jórészt csak a politikai ellenfél oldalához tartozók „szurokban és tollban meghempergetését”, vagyis megszégyenítését célozzák. Ha aztán nagy médiaprezentáció mellett milliók előtt teszik e negatív listák „győzteseit” közhírré, akkor a karaktergyilkolás magas fokát tudják velük elérni.

Lehet, hogy én kissé elfogult vagyok, de csak balliberális oldalról működtetett ilyenféle listákra akadtam, így épp most lett hír a médiában a 2021-es *Arany Málna díj*, mely mint a negatív Oscar-díj igyekszik megszégyeníteni a díjazottjait, és valahogy majd minden kategóriában a Donald Trumphoz kötődők kapták a fődíjat az *Absolute Proof* filmért, mely a Trump vereségét és Joe Biden győzelmét hozó elnökválasztási csalásokról szólt. De ugyanígy itthon a „Szkeptikusok Társasága” (?) valamiért fontosnak találta a Laposföld-díjazottak közé a vírustagadó Gödény György mellé a Orbán-kormány tagját, Kásler Miklóst is felvenni. Egy kicsit olyan ez, mint amit szegény Csurka István pártjával csináltak 1995 körül többször is, amikor ő és a pártja 60 ezres tömeget a közterekre csődítve tudta csak elérni a választókat – lévén a médiából teljesen ki volt rekesztve –, de a kirekesztők azonnal szerveztek a külföldről hirtelen felbukkant *Szabó Albert* körül egy ki nyilas-utánzat csoportot, és ezek hat-nyolc emberrel nagy nyilas zászlókat lengetve odacsapódtak a 60 ezres tömeghez. Este a híradóban és az összes másnapi itthoni és külföldi napilapban a nyilas zászlók uralták a beszámolókat, és Csurka „nyilas jellegét” csak a vak nem láthatta...

(Adatosodás és a statisztikus-harcos alakja) Az előző részben az adatosodás és a metrikus társadalom felé eltolódásban a leginkább parazitásterű torzulásokat jeleztem, de ez tágabban is elemezhető, és így árnyaltabb kép is adható az elfogult statisztika-használatról. Ugyanis, ahogy mindent kezdünk adatok fényében nézni és értékelni már az elmúlt évtizedektől, úgy a demokratikus politika harcai természetesen szembenálló statisztikai prezentációkká is válnak. Mivel a realitás ezernyi és milliányi oldala mindig csak redukáltan adható vissza – az éppen fontosnak tartott szempont által redukálva –, így a fontosnak tartás dönt a realitás egy-egy szeletének statisztikai felmutatásáról. A politikai küzdelmek pedig legtöbbször szembenálló fontosnak tartásokról szólnak, így alternatív statisztikák prezentálása e küzdelmek megjelenítésének egy formáját is jelentik. Ha megnézzük a médiában zajló napi politikai vitákat, akkor azt láthatjuk, hogy ezek majd egyharmada már ma is valamiképpen a statisztikai adatok tendenciózus találása segítségével zajlik, az ellenzék a kormány égbekiáltó gázságáról, vagy gyenge teljesítményéről lobogtatva számadatai listáját, míg a kormány az övét pedig a kiváló teljesítményének bizonyítékaként.

Ebből eredt valamikor a rendszerváltás első éveiben Csurka Istvánnak a politikával szemben kijátszott „szakmaiság” érveit leleplezni szándékozó mondása, hogy a „szakmaiság csak bolsevik trükk!”. Ez ugyan túlzó megfogalmazás volt így, de Csurka jól érezte ösztönösen, hogy itt a szakma nevében számokkal operálás csak porhintés a mögöttes politikai cél elrejtésére. Pl. a hivatásos börtönstatisztikák csak arról szólnak, hogy hányan vannak a börtönökben, de ha egy börtönpopulációban óriási hányadot jelentő feketék etnikumát képviselő civilszervezetekről van szó az USA-ban, vagy az őket

szellemileg és politikailag felkaroló balliberális politikai táborról, akkor ők azt emelik ki ezzel szemben, hogy kik vannak főként börtönben, és egy válaszuk is van erre, hogy „mert rasszista a rendőrség!”

De ugyanígy minden politikai célért harcolás egyben e célt elősegítő realitásábrázolást is jelent, és mások szembenálló realitásábrázolása elleni harcot. A migránssegítő NGO-k az illegális migránsok kitoloncolásának horribilis költségeit mutató táblázatokat készítenek pazar statisztikai alátámasztással, míg a migránsok kitoloncolásáért küzdők pedig a migránsok által elkövetett bűncselekmények, nemi erőszakok ijesztő számadatait szegeznek szembe. A környezetvédők statisztikus háttér csapatai ügyes húzással megalkották az „ökológiai lábnyom” jelzőszámait, és tették ezzel gonosszá és felelőtlené tendenciáján az egész mostani emberiséget, amihez a naív-őszinte-haragos kislány Greta alakjának felépítése már csak a konstrukció megkoronázását jelentette. De más szektorokban is ez a helyzet a statisztikák használatában, és ennek segítségével a hivatalnokok szakszervezetei is új érvet találtak a nagyszervezetek öngyilkossági statisztikáinak felhasználásában. Így például a *France Telecom* vállalat szakszervezete az egész világon visszhangot keltve jelezte statisztikai táblázataival, hogy itt a munkatársak komoly százaléka lett öngyilkos, meghaladva a lakosság többi szegmensét e téren, és ebben csak a munkakörülmények és a megkövetelt munkaritmus lehet a hibás.

Nem kivétel ez alól a mostani világvjárvány, és ahogy a demokráciákban minden probléma az ellenzék oldaláról a kormány kritizálására és esetleges megbuktatására ad lehetőséget és reményeket, úgy kormányoldalról ezek a működése sikerességének prezentálására adnak alkalmat. Ez az elmúlt hónapokban a világ minden országában látható volt, és itthon abban a statisztikai harcban csapódott le, melyben egyik oldalról a kormány és médiája győzedelmesen lobogtatta az oltási statisztikákban Magyarország világ bajnok szerepét, míg az ellenzéki politikusok, médiájuk és háttér értelmiségük elszörnyedve adtak megdöbbenésüknek hangot, hogy halálozásban lakosság arányosan pedig rosszul állunk. (Zárójelben, mindkét statisztika igaz volt; ám a másodikban már az összehasonlítás is torz, hiszen a mérőszámok meghatározása országonként eltérő, nem is beszélve arról a szintén utóbb napvilágot látott tényről, hogy több ország is utólag írt hozzá számokat, vagy pedig szándékosan vallott be kevesebb covid-elhalálozottnak.) Ennek révén a kormány „halálkampánnyal” vádolta az ellenzéket, az pedig minden halottat a kormány tevékenységéhez írt, mintha nem is lett volna körülöttünk az egész világon járvány.

A szembenálló statisztikákkal való harc tehát már eddig is létezett a politika világában, de az elmúlt néhány évben rohamosan felgyorsult a kibertérbe átköltözés a társadalmi tevékenységek egyre szélesebb körét illetően a fizikai térből, és az ebből következő internetes platformokon kibomló kibertéri társadalmiság a digitális nyomok adatainak milliárdjait és trillióit hozza létre mindennap, ami új helyzetet teremt. Ma még csak észleljük ezt az adatbőséget a *Big Data*-korszakának elnevezve ezt, de fokozatosan létrejön az összes társadalmi szektor működésének erre ráállása, és a politikai küzdelmek egész eddigi arzenálja átalakulás felé indul el. Az igazán professzionális politikai pártok és főként a globálisan szervezett NGO-hálózatok már ma is mesterien használják a statisztikai harcokban rejlő lehetőségeket, de ennek ideje még csak most kezdődik majd el igazán. Nálunk itthon még nincsenek akadémiai álarcba öltöztetett politikai mozgalmi statisztikus-harcosok (vagy az angol nyelvben már meghonosodott „stataktivisták” [statactivist] csoportjai), de pl. az angoloknál és a franciák szétágazó statisztikai szektorában már ismertek ilyenek. Az angoloknál a „*Radical Statistics Group*” (*Radstats*) már sok éve a baloldali statisztikus-harcosok gyülekezete, és a számokra alapozott politikai küzdelme a politika depolitizálódását imitálja tevékenységében. Nálunk még

csak a pártos közvélemény-kutató intézetek, mint ezek előfutárai található meg a nagy politikai táborok mellett lecövekelve, de csak idő kérdése, hogy a statisztikus-harcosok részlegei a pluralizmus logikája szerint kiépüljenek minden nagy politikai tábor mellett. Ahogy a demokrácia jurisztokráciává válva kitermelte a „jogvédő” alakját az elmúlt években – jórészt nem is jogász, hanem bölcsészszakörökből verbuválva –, úgy a társadalmi tevékenységek és folyamatok adatosodása, metrikus mérések alapján kormányzása kitermeli a tudós statisztikus mellett a statisztikus-harcos alakját, a „stataktivistát”.

(*A „biológiai én” kizárólagos környezetévé válása*) Az ember kontrollálja a környezetét, ez teszi emberré. De hogy mit kontrollálunk környezetként – vagyis mire irányul mindennapi döntési-szellemi munkánk –, abban óriási különbségek vannak. Egy fiatal lány reggel indulás előtt a döntések sokaságát hozza, hogy mihez mit vegyen fel, színárnyalatoként cserélgetve a végül kiválasztott ruhadarabokat; hogyan fésülje a haját; milyen sminket tegyen fel, majd egész nap további sok-sok döntést hoz az éppen szembenállóval szembeni találkozásoknál a legjobb önprezentáció elérésére, és ez akkor is így van, ha rutinokká rögzítődve ezek egy része már nem igényel tényleges döntési munkát. Ezzel szemben a legtöbb férfiember – különösen így kissé már idősödve – egyetlen döntést sem hoz már öltözködéséről, és a berögződött rutinok mindent eldöntenek e téren. Egy tudósembernél már a szűkebb környezete is jórészt kiesik a környezeti kontrollja alól, egy rutinköszönés a szomszédnak, a véletlenül szembejövő kollégáknak, de teljes környezet-kontrollja például az átfogó politikai rendszerre irányul a napilapok, onlineportálok tömegét olvasva és információkat gyűjtve, vagy a jog, a tudomány, a gazdaság átfogó tendenciáiról, vagy az átfogó európai civilizáció összeomlási tendenciáit figyelve gyűjt információkat. Hogy ezt megtegye, és átfogó környezetként tudjon reflektálni ezekre, ki kell kapcsolnia a figyelméből saját testének gondjait – legalábbis, amíg nem fáj –, ugyanígy szűkebb környezetére figyelést már a rutinoknak átengedi, és lényegében egy absztrakt életet kell élnie, elszakadva magától és mikrokörnyezetétől.

Ez az általános kép kezd most megváltozni a biológiai folyamatokat figyelő és testre szerelhető, testünkbe bevihető érzékelők tömegével, melyek folyamatosan ellenőrzik a vérnyomásunkat, szívritmusunkat, kalóriaégetésünket, vese- és májműködésünket, számolják lépéseinket és még ezernyi mást. Ezek egyrészt a testi működésünket a felhőbe továbbítják, és ezeket a mérési adatokat egészségügyi szoftverek által feldolgozva esténként parancsokat/tanácsokat kapunk, hogy mit tegyünk, mit ne tegyünk, másrészt *realtime*-ban is visszajelezve közlik, hogy miként változtassunk azonnal a lépésszámunkon, levegővételünkön stb. Személyes tapasztalatom ugyan nincs róla, de egy ezzel foglalkozó új tanulmány a *Apple Watch*, a *Pebble Watch*, a *Fitbit* és a *Jawbone* ketyűket és applikációikat jelzi ezekre a funkciókra. Ennek révén az ezt használók napjainak szinte minden percében a saját testük válik a legfőbb környezetükké, és ahogy korábban csak az egészen fiatal lányok szépségük érdekében, úgy most az ilyen „*quantified self*” (metrikus én?) emberek tömege is csak saját testével foglalkozik, mint kontroll alá vett környezettel. Eddig azt mondtuk, hogy önző ember az, aki csak saját magával foglalkozik, de ezt kimondatlanul csak a másokhoz való viszonyban értettük. Most azonban egy distinkciót kell tenni, mert itt az Én már meghasad, és a Szellemi Én fordul saját Biológiai Énje felé, így a környezete is saját maga lesz, háttérbe tolva már szűkebb embertársi környezetét is, nem is beszélve az átfogó közéleti és társadalmi környezete információiról.

Az emberben a sajátlagos „emberit” az értelmi létrétege jelenti, mely ráépül a fizikai és biológiai létrétegre, és az „Én” ezek együttese. Ezt a létréteg-együttest bontja meg a biológiai folyamatokat percnyi gyakorisággal ellenőrizhető okos ketyűk és applikációk

felbukkanása, és ahogy a *quantified self*-mozgalom elterjedése mutatja az elmúlt években, embertömegek számára a napi döntési tevékenység tekintélyes része már a saját biológiai testi folyamataik ellenőrzésére állt át. Mikor néhány éve Ray Kurzweiltől olvastam egy mániákus informatikusról, aki mint ennek előfutára napi 200 ilyen mérést végzett testére és testébe ültetett kütyük és applikációik segítségével – plusz esténként és hétvégeken még kapta a felhőből a szoftverek által feldolgozott eredményeket is –, akkor elborzadtam, és kérdeztem magamtól, hogy ez a teljes biológiai önkontrollra átállt élet mennyiben különbözik még az állati létől, mely kizárólag csak önmaga biológiai és fajfenntartására korlátozódik? Az állatot ugyan az ösztönei kontrollálják és tartják sínen, itt pedig mégiscsak van szellemi-gondolati munka, ám az a kizárólagos befelé fordulás, amit ez igényel, az az emberi lényeggel, az értelmes életről eddig alkotott felfogásunkkal ütközik.

Fontos következtetés még, hogy e komputeres felhőkbe kötött biometrikus eszköztár révén az eddig állami népességkontrollhoz kötött biometrikus ellenőrzés szűk mechanizmusai nemcsak sokszorosára nőnek, de el is szakadnak az államhatalomtól. Főként *Michel Foucault* nyomán a biometria témaköre mint a hatalom biopolitikája kapott megfogalmazást a közelmúltig, mely révén az államhatalom egyre mélyebben tudja ellenőrizni az állampolgárok tömegeit egyénileg is. Ez is létezhet továbbra is, de a kibővülés e mellett az egyén önmaga biológiai léte és teste felé fordulását, illetve ennek lehetőségét is létrehozza, és mint láttuk ez az ember torzulását is létrehozhatja egy szint felett. A most robbanásszerűen kibontakozó biometriát tehát nemcsak a biopolitika és a biohatalom eszközeként lehet tematizálni, hanem a most jelzett dimenzióban is, és mivel e téren sok ember félrefuthat életvitelében, érdemes az e téren felbukkanó veszélyekre is figyelmeztetni.

(Megmértnek lenni) Ha a mérésnek konzekvenciája van, akkor az elbizonytalanít. E nélkül a már betöltött pozíció, a fennálló állapot háborítatlan, és ha nincs egy földrengés, kataklizma, forradalom stb., akkor csak az öregkori elenyészés szünteti meg a fennállót. Az államhatalom birtokosai így megingathatatlanok, az egyetemi, akadémikus lobbij által kooptált ember professzor és nagytudós lesz minden teljesítmény nélkül is, a színész, zenész stb. lobbij által befogadott nagyszínész, zenészszenesi marad haláláig, és színpadhoz, nagylemezhez juthat bármikor, és lehetne sorolni a mérésnélküliségből folyó „rossz stabilitás” ezer példáját. Amikor 1980-ban először voltam Bécsben tanulmányúton, és láttam a televízióban esténként Kreisky kancellárt a híradóban, kínos kérdéseket is neki szegezve, beugrott, hogy tényleg, Kádár legfeljebb csak félévente tűnik fel a tv-ben, és akkor is csak ünnepélyes szózszerű kinyilatkozásként gondosan megszervezve. Enyhén szólva is, a politikai rendszer akkor nem a megmérés elbizonytalanító hatása alatt állt, az egypárti választásokról nem is beszélve.

De ugyanez volt az egyetemi-tudományos szférában is, és az akadémikusok kooptálták az egymás vazallusaiként felnevelt utánpótlást levelező tagnak, majd rendes tagnak, az egyetemi professzorok az egyetemen benntartott kedvenc diákjaikat jövőendő professzornak és a lényeg ennél sokszor csak az alávétési-vazallusi hajlandóság volt. De ugyanígy a többi szektorban is főszabály volt a megméréstetés- és teljesítmény-nélküliség. Az egypárti szovjetbirodalom végül hatalmi politikai okok miatt bukott meg, de e mögött igazán az egész társadalmat átható teljesítmény-nélküliség és totális hatékonyságtalanság húzódott meg.

Ezt azért is érdemes kiemelni, mert utólagos narratívaként a rendszerváltás politikai rendszerváltás jellegét emeljük ki, mint az egypárti leválthatatlan hatalom anakronizmusának megszüntetését. Ez annyiban helyes, hogy jórészt tényleg csak ez történt meg,

de akkor elmarad annak kiemelése, hogy a mérésnélküliség és teljesítményre ösztökélés hiánya alapvetően változtatás nélkül fennmaradt az elmúlt évtizedekben is. Ugyanúgy a hivatali hatalomban lévő általi kooptálás jellemző az egyetemeken és az akadémiai szférában, mint a színházi-filmszektorban, annyi súlyosbítással, hogy a teljesítményre nem kényszerített és kizordíthatatlan belső irányítási lobbik a szellemi életben domináns politikai áramlatok szerint a legmélyebben átpolitizálódtak. Ez pedig nagyjából az egész nyugati világban az elmúlt félévszázadban domináns balliberális politikai szellemi táborot jelenti, és ahol a kormánypolitika erősebben a nemzeti-konzervatív irányba csúszik el, ott lényegében a teljes szellemi szférával, az akadémiai-egyetemi szektor, filmvilág és a színházi világ irányító lobbis rendszerével szembekeverül.

Fontos kiemelni azonban, hogy ez nem azt jelenti, hogy a nemzeti-konzervatív politika tényleg a tudósközösséggel, színészközösséggel, zenészközösséggel stb. kerül szembe, hanem csak az itt irányító-vezető posztokat már generációk óta elfoglaló, beltenyészeti kiválasztódással működő vezető lobbikkal, melyek az elmúlt években fokozottan összefonódtak a nyugati világban domináns balliberális globális csoportokkal. Ezek jó irányú „elbizonytalanítás”, vagyis folyamatos teljesítményméréshez kötése azt jelentené, hogy e belső kooptáláson nyugvó egyetemvezetői, MTA-vezetői, színházi világ vezetői stb. csoportokat a teljes tudósközösség, színészközösség stb. értékeléséhez kell kötni, és e szektorokban akadémikusnak, akadémiai vezetőnek, professzornak, színművészeti egyetemi tanárnak az egész közösség által nyújtott magasra értékeltiségre van szüksége. A tudósközösség pedig a tudományos alkotások megidézésével és kritikájával értékeli egyes tagjait, és kinek mekkora a valós idézettségi mutatója, akkora a tudósteljesítménye. Ez a világban már bevetté vált a természettudományokban és a műszaki tudományokban, de a társadalomtudományban, jogtudományban és a művészeti szférában ez teljesen idegen maradt. Így a rendszerváltás óta ezek az egyetemi szektorok az államhatalomtól már függetlenül élnek egyetemi autonómiájukat, de ugyanígy az alapul fekvő tudósközösségeiktől is, miközben, mint már jeleztem, ez az autonómia a legkevésbé sem érvényesül a nyugati világ szellemi életében dominanciát elért balliberális politikai táborral szemben.

Ez a kötöttség a mai helyzetben csak úgy szüntethető meg, ha az egyetemi és akadémiai vezetést kiragadják törvényi úton a beltenyészeti egyetemi lobbik kezéből, másrészt az így a lobbiktól megszabadított egyetemi-akadémiai közösségeket alávetik a teljes tudósközösség értékelési mérésének. Fontos kiemelni, hogy a felsőoktatási, egyetemi autonómia alapvetően a tudományos kutatás szabadságán nyugszik, ennek derivátuma, melynek letéteményesei az egyes tudományágak tudósközösségei, és ha az autonómiára hivatkozva ettől elszakadnak az egyes egyetemek, bezárkózva beltenyészetbe és „egyetemi bárói”, „akadémiai bárói” rendszerbe, akkor ez az autonómiával való visszaélést jelent. A tudósközösségekhez visszakötést pedig az idézettségi mutatókhoz kötés valószínűsíthető, és professzornak csak egy magasabb idézettségi mutatót elért egyetemi oktató alkalmas, illetve dékán, rektor, rektor-helyettes csak ilyen professzor lehet. A hazai egyetemi-tudományos szférában már létezik az idézettségi mutatók közhitelű nyilvántartása az utóbbi években az MTA kezelésében (ez az MTMT), csak éppen semmilyen szerepe nincs a társadalomtudományi és jogi egyetemeken, illetve a művészeti felsőoktatásban. Addig nem lehet az egyetemi beltenyészeti és lobbis rendszert, illetve a politikai táborokhoz kötődést megszüntetni, amíg ez a reform nem megy végbe, és az egyetemeket, illetve a MTA-t nem kötik vissza a tudósközösségek egészéhez a mai kooptálási rendszer helyett.

(A metrikus hatalom urai – a tudományos kapitalizmus felé?) Az adatosodás és a metrikus társadalom felé való eltolódás hajtóerőit a globális big tech cégek magánjellegű monopóliumai jelentik, és noha ez az eltolódás egy sor jótéteményt létrehozott az elmúlt évtizedekben, de ugyanígy egy sor alapvető problémát is felvetett. A digitalizálódás, internetes kibertéri társadalmiságba áttolódás a fizikai térből több változást hozott létre az elmúlt bő két évtized alatt, mint amit korábban száz évek alatt sem értek el a technológiai változások. E változások közül most azt kell kiemelni, hogy míg a korábbi technológiai változások az egyszerű józan ésszel történő átláthatóság alól nem húzták ki a talajt – és így a demokratikus közvéleményre épített államhatalom nem volt problematikus –, addig a kibertéri társadalom platformjain folyó társadalmi tevékenység adatmilliárdjai és trilliói egyre inkább algoritmusok által közvetített társadalmi valóságot adnak, ami hozzáférhetetlenné válik az állampolgárok milliói számára. Még az egyszerű informatikusok tömege is csak kezelni tudja ezeket az algoritmusokat, de ténylegesen átlátni az ezeket alakító célokat és következményeiket csak ezek szűkebb elitje képes, akik összefonódva a globális big tech cégek magántulajdonosi köreivel lényegében kontrollálhatatlannul válnak a kibertérbe áttolódott társadalom uraivá.

David Beer 2016-os metrikus hatalomról szóló könyvében leírja, hogy a társadalmi tevékenységekről naponta az adatok milliárdjait és trillióit ontó globális internetes platformok (Facebook, Twitter, Amazon, Google stb.) és az ezekre rákötött adatbányászat, illetve metrikus méréseik csak az első lépcsőt jelentik, és nem önmagában ezek a mérések hozzák létre a metrikus hatalmat. Ez a hatalom csak úgy jön létre, hogy e mérések eredményei rögtön vissza is kerülnek a társadalmi tevékenységek aktoraihoz – emberekhez, szervezeti döntéshozókhoz, alárendelt döntési algoritmusokhoz. Így akik kontrollálják a globális mérési algoritmusokat, azok ezzel a visszakapcsolással közvetetten a későbbi döntéseket hozó embereket, szervezeteket, és az ezek által működtetett algoritmusokat is meghatározzák. Ráadásul az adatok milliárdjait szelektíven összekapcsoló és mérő statisztikai értékelések számadatai, jelzőszámai és ezek rangsorai mint objektív tudományos igazságok jelennek meg. Miközben az adatok között számtalan szelektálást, háttérbetolást, előtérbe helyezést végeznek el célzatosan az algoritmusok megkomponálói, addig ezek már nem jelennek meg a mérési végeredményekben, jelzőszámokban és az így kreált rangsorokban, hanem mint az objektív igazság felszínre kerülése adják magukat. Egy kicsit olyan ez, mint a televíziós közvetítések által mutatott valóság ábrázolása, melynél az operatőr tetszése szerint, ha nagy tömegek jelenlétét akarja szuggerálni, akkor közel viszi a néhány tucat jelenlevőhöz a kameráját, és így tömeghatást kelt az összezsúfolt néhány ember is, és így pedig akár kormánybuktató tömeghangulat bizonyításaként is kommentálható ez, ha pedig a jelentéktelenségét akarja prezentálni, akkor jó magasból megmutatva kiemelni a pár tucat lézengőből álló megmozdulás száználmas mivoltát. Ugyanígy, ha szimpatizál a tv-rendező a megmutatandó valósággal, akkor az ott lévők közül jó arcú fiatal és friss-őszinte lányokat, gyerekeket mutat a kamera által felvett tv-híradó vidám kacagások közben, ha pedig le akarja járatni, akkor kikeresi azt a néhány arcot, aki épp kiáltva eltorzult arcot ad, melléjük még rosszul öltözött, hözöngő embereket tesz, és a kommentár szélsőséges megmozdulásként kísérő szövege ehhez evidensen az igazságot jelenti a tv-nézők számára, hisz „saját szemével látta”...

Így miközben profit által mozgatott magánhatalom cégeit jelentik a társadalom uraivá vált big tech vállalatok tulajdonosi és vezető körei, addig az algoritmusaik által mozgatott társadalmak előtt úgy jelennek meg, mint pusztán a tudományos mérések

eredményeire alapozott társadalomirányítási mechanizmus letéteményesei. Csak a „tudományos kapitalizmus” formulája jut az eszembe erről a látszatról, amit nyilván a már csődbe ment „tudományos szocializmus” fiatalkori emléke okoz.

Ez az asszociáció pedig felhossa, hogy míg a nyugati civilizáció térségében a létrejött kibertéri társadalmiságot néhány tucat globális magántulajdonban levő tech cég és őket kiszolgáló elitinformatikus réteg uralja, addig az ezt a technikát korán megszerző és továbbfejlesztő Kínában és köré sereglett néhány más országban egy mozdulatlan politikai hatalmi elit által ellenőrzött államgépezet révén uralja és mozgatja. Eddig ez utóbbi a demokratikus Nyugat összehasonlításában csak mint elítélendő hatalmi modell merült fel, ám a változások révén a Nyugat metrikus magántulajdonosi uralom alá kerülése eltolja az összehasonlítás két pólusát. Mennyiben rosszabb az, ha egy centralizált államgépezet figyeli minden lépésünket és gondolatunkat a kibertérben, mintha ugyanezt egy néhány giga-tech cégből álló magántulajdonosi kör konglomerátuma teszi?

(A kibertéri platform/adatosodott/metrikus társadalom) A világiárvány által kikényszerített bezártság és izolálódás előre hozta az elmúlt negyedévszázad technológiai változásainak gyors elterjedését, és a szellemi munkák home office végzése, az oktatás felsőbb szintjeinek videós csoportfoglalkozásokra és videós előadásokra áttevődése, ugyanígy a parlamenti ülések, alkotmánybírói ülések, illetve más testületi döntési ülések videós konferenciákra keresztüli működése alapvetően megváltoztatta a társadalmi tevékenységek szerveződését. Az így igénybe vett és mindennek az alapjává vált internetes kibertéri információs technológia pedig villámgyorsan, exponenciális ütemben fejlődik, és már bevezetés alatt áll a nagyságrendileg gyorsabb 5G, a laboratóriumokban pedig fejlesztés alatt áll a 6G verzió. Mindezek hatására nem elhamarkodott mondani, hogy 10-15 év múlva a fizikai térből a kibertérbe áttolódott társadalmak nagyobb részben az eddigi, ezeréves működéstől eltérő szerveződésben fognak működni, és anélkül, hogy még át tudnánk látni, már most is más szerveződési elvek kezdenek dominálni bennük. Főbb változások azonban már elemzés alatt állnak, és a kibertéri társadalom néhány alapvető eltérése az eddigi, fizikai térben szerveződő társadalmisághoz képest már ismert.

1) Ez a társadalom interneten szerveződik, és mivel ez világinternetként jött létre részben spontán módon, részben az első internetes tech cégek USA alatti fennhatósága miatt ennek világbefolyását terjesztve tudatosan, így az internet későbbi elterjedése az állami szuverenitásokat keresztbe metszette. Ezért újabban a szuverén államok lázadása az internet és a kibertér alapjait érintő újjászervezést indított el, melynek élén Kína és Oroszország áll az USA-val és világinternetjével szemben. Ezért a közeljövőben az így okozott polarizálódás – kb. 30 állam az USA világinternetje mellett áll, ugyanennyi a kínai modell mellett – a legfőbb ütköző pont lehet a világpolitikában, és a szuverenitásbarát Magyarország, Lengyelország és általában Kelet-Európa itt nagy választút előtt állnak.

2) A kibertéri társadalmiság jórészt internetes platformokon szerveződik, és ezek némelyike (pl. Google, Facebook Twitter stb.) már az emberiség egyharmadát átfogva többmilliárd ember tevékenységét szolgálja ki, illetve egyben ellenőrzi is ezeket. De az ezeken túli hálózati platformok is (pl. az e-közigazgatás, vagy az egyes döntési testületek belső hálózatai) részben az internetre is rákapcsolódnak. Így az internet zavartalansága a társadalom működésének előfeltétele, és ahogy a dolgok internetje, az önvezető autók komputeres felhőkbe kapcsolt működése a következő években elterjedté válik, ez a legelemibb előfeltétel lesz. Ehhez képest épp a világinternet kontrollálhatatlansága miatt az ellenséges hackertámadások (bosszúálló államok, vagy simán csak bűnöző

csoporthoz) kivédhetetlenek már ma is. Ahogy az USA megtapasztalta az elmúlt hónapokban az egyik áramtermelő rendszerét ért hackertámadás nyomán is, amikor napokig milliók szenvedtek ott az elektromos áram nélkül.

3) A internetes kibertéri platformokra áttevődött társadalmiság az eddigi fizikai térben szerveződő társadalmi tevékenységek jórészt nyomtalanul elmúló jellege helyett a mindenoldalú digitális nyomokban rögzítést hozza létre. Bármit teszünk itt, minden gondolatunknak, cselekedetünknek digitális nyoma marad, és ezek összekötésével az egyes ember az e nyomokhoz hozzájutó külső megfigyelő számára jobban ismertté válik, mint ahogy önmagát ismeri. Ez a kibertéri totális adatosodás, és az óránként, naponként keletkező milliárdnyi és trilliónyi adatot villámgyors algoritmusok másodpercek alatt feldolgozva már le is vonják a következtetést. Így pl. ha megnézek egy könyvet a google keresőben, akkor egy perc múlva már kapom a figyelemfelhívó reklámot, hogy e témában mi minden jelent még meg, vagy várható a megjelenése, és ezután napokig ezzel bombáznak. De nemcsak az egyes emberek válnak így átláthatóvá az adatosodás révén, hanem az emberek nagy csoportjai között is új összefüggések tömegét rögzítik, tárják fel a Big Data algoritmusai. Az ember és társadalmi a fizikai és biológiai létrétegekre telepedtek rá az elmúlt évezredekben értelmi képződményeket létrehozva, és ezzel átalakítva az általuk fekvő létrétegeket, de most az eddigi vékony értelmi létrétegük a digitális nyomokból keletkező adatok trillióit feldolgozva súlyossá és mindent uralóvá válik. Az igénybe vett fizikai és biológiai létréteg képződményei így a nagyobb ellenőrzésre képessé vált értelmi létréteg felé jobban kiszolgáltatottá válnak, és ha erre eddig is panaszkodtak az ökológusok, akkor most az általuk jelzett problémák még súlyosabbá válhatnak.

4) Az egyes emberek és az adatosodott társadalom az eddigi néhány dimenzióban (demográfia, egészségügyi metszetben) mérhetőség helyett ezernyi új dimenzióban is mérhetővé és osztályozhatóvá válnak, létrejön a metrikus társadalom. Az adatok ezernyi szempontú új csoportosításával az eddig ismeretlen új indikátorok százai jönnek, jöhetnek létre, és az egyes emberek az indikátorok fokozatai mentén megmérve az új skálák mentén egy sor szempontból értékeltekké válnak. Az eddigi masszív egyenlőség és egyenlőnek tekintés helyett a felmutatott és mindenki által látható differenciák ezer új hatással járhatnak majd a metrikus társadalomban. Egyrészt mindenki láthatja önmaga is, amit eddig nem látott, hogy milyen jó, vagy éppen milyen rossz és gyenge egy-egy dimenzióban, és ez belső késztetést a javításra és a nagyobb teljesítményre spontán módon is kikényszeríti. De a láthatóvá vált gyenge vagy jó teljesítmény az embert foglalkoztató szervezetek, vállalatok, intézetek számára is eszközt adnak a gyenge eltávolítására és a magas teljesítményt nyújtó díjazására és magukhoz kötésére. Így az adatosodásból eredő mérés és értékelés a teljesítményfokozást és a kompetíciót hozza létre, és mindez az eddigiekhez képest robbanásszerűvé teheti a növekedést. Általános szabály, hogy amit mérni tudok és mérni kezdek, ott az így kialakított látható differenciák kompetíciót hoznak létre, és a versengés révén növekedni kezd. Ugyanez fordítva, ahol megszüntetem a mérést és az értékelést, és mindenkit egyenlőként kezellek, ott spontán módon megindul a zsugorodás. Ezt én az itthoni egyetemi világban és a tudományban kiválóan megfigyelhettem az elmúlt évtizedekben, de a szovjet birodalom szocialista rendszerében negyvenéves koromig az élet minden szegletében „élvezhettem”.

Persze nem lehet elfeledkezni arról sem, hogy a metrikus társadalom mindent mérni, értékelni és ellenőrizni képes rendszerében az ellenőrzés oly mértékben fokozódhat, hogy ez egy szint felett elviselhetetlenné válik. Az ez elleni óvintézkedések kidolgozására már ma mindent meg kell tenni, mert a Kína totális kibertéri ellenőrzési rendszeréről szóló hírek már ma is elborzasztják az európai embereket.